

L'òpera

Què és la música escènica?

És un tipus de representació teatral que uneix moltes disciplines artístiques diferents

- Música
- Dansa
- Teatre
- Literatura
- Escenografia



La musicalització del text

L'òpera és un dels gèneres més importants dins de la música escènica.

Els personatges d'una òpera interpreten les escenes cantant, però el text de les intervencions que fan es pot musicalitzar de diferents maneres.



Observa un fragment de *Les noces de Fígaro*, una altra de les grans òperes de Mozart.



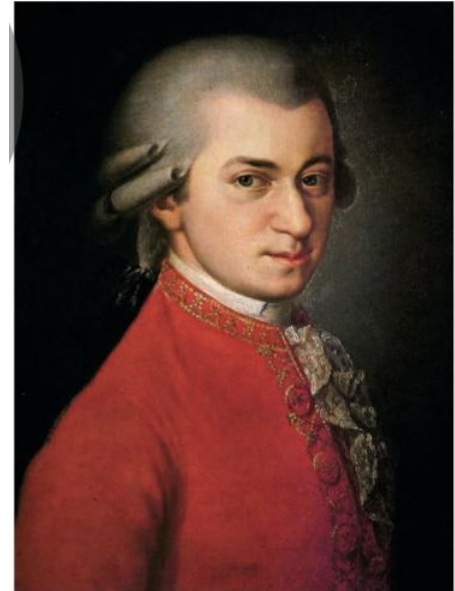
Fins al segle XIX, dues formes de musicalitzar el text es corresponien amb les dues seccions més utilitzades en l'òpera:

Ària: és el vehicle d'expressió dels sentiments dels personatges. Algunes frases se solen repetir i les paraules s'adapten al ritme de la melodia. L'ària és més interessant musicalment que el recitatiu i, a més, és la part que més es recorda.

Recitatiu: els personatges canten com si parlessin. El text explica la història i fa avançar l'acció. Les paraules flueixen amb naturalitat i sense repeticions. Musicalment, és més simple que l'ària, i la música s'adapta al ritme de les paraules.

En una òpera, el text del llibret es pot musicalitzar de diverses maneres per afavorir l'expressió dels sentiments o per fer avançar l'acció. Segons l'època en què s'hagi compost, la musicalització pot adoptar dues seccions diferenciades, l'ària i el recitatiu, o transmetre de manera més flexible el que l'escena requereixi en cada moment.

Wolfgang Amadeus Mozart va ser un dels millors compositor d'òperes. A més de **La flauta màgica**, destaquen les tres òperes en què va col·laborar amb el llibretista Lorenzo Da Ponte: **Les noces de Fígaro**, Don Giovanni i Così fan tutte.



L'escenografia

www

En una òpera, els decorats, el vestuari que porten els cantants i l'actuació, entre altres elements, depenen del director escènic. Observa una ària de Papageno amb diverses direccions escèniques i fixa't en les diferències que presenten.



Quin teatre és?



Teatre Principal de Maó

El Teatre Principal de Maó és el teatre d'òpera més antic d'Espanya. De propietat municipal, va ser construït l'any 1829 per l'arquitecte italià Giovanni Palagi, aprofitant les restes de la muralla que envoltava la ciutat de Maó.

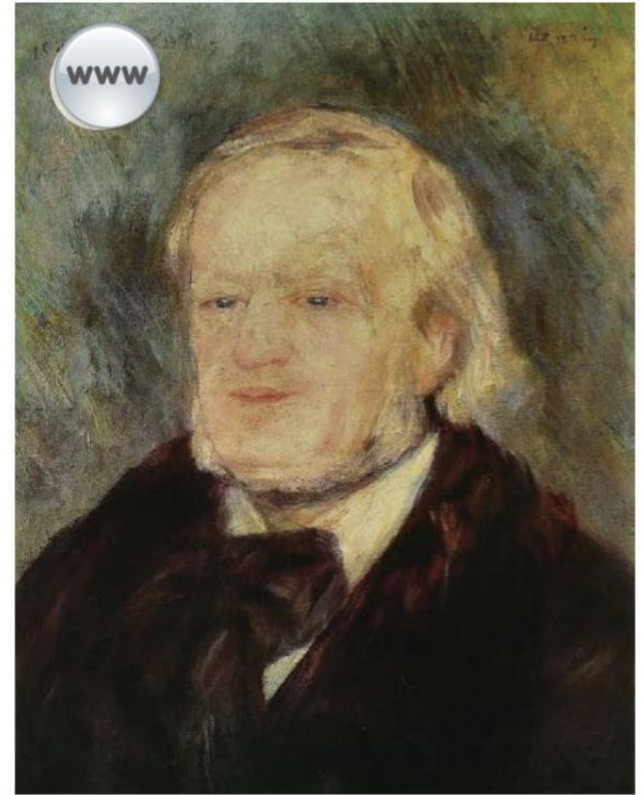


El leitmotiv

A partir de la segona meitat del segle XIX, és més freqüent en l'òpera la utilització de motius musicals associats a personatges, situacions o sentiments, anomenats leitmotiv. Els leitmotiv donen unitat musical a l'obra i complementen l'acció teatral que té lloc a l'escena.

Leitmotiv i òpera

Tosca de Puccini



El compositor d'òperes Richard Wagner va ser el primer compositor que va fer servir extensament el leitmotiv. Des de llavors s'ha usat en moltes altres òperes i en música de cine.

La sarsuela

Paral·lelament a l'òpera, en molts països han sorgit gèneres escènics propis. En la música espanyola, el gènere escènic més representatiu és la **sarsuela**.

A més de la combinació de **parts cantades** i parlades, la sarsuela també es caracteritza pels **arguments costumistes**, en què es barregen personatges seriosos i còmics, i per la inclusió de **danses populars espanyoles**, com ara jotes, seguidilles, xotis o zortzikos, entre d'altres.

La sarsuela



Observa uns fragments de la sarsuela *Luisa Fernanda*, de Moreno Torroba, i compara'n les diferències amb l'òpera.



La veu humana

La veu

La veu és l'instrument de vent que forma part del nostre cos.

Les veus es divideixen en masculines i femenines, i es classifiquen segons:

el **registre** que tenen: conjunt de notes que poden cantar.

www

Agut

tenor
soprano

www

Mitjà

baríton
mezzosoprano

www

Greu

baix
contralt

el **tipus** de música que interpreten.

www

operística

www

música moderna

www

jazzística

Les veus blanques són veus infantils de registre agut.

5.3 Tipus de veus

La veu d'un cantant no es classifica només pel registre, sinó també pel tipus de música que interpreta. No es canta de la mateixa manera un ària d'òpera, un estàndard de jazz o una cançó de rock, i podem dir que una veu és operística, jazzística o rockera segons que les seves característiques s'adeqüin a un tipus de música o a l'altre. Ara coneixerem aquestes característiques dels tipus de veus.

**Veu
operística**



**Veus
jazzístiques**



**Veus de la música
moderna**



Els instruments musicals

Quan parlem d'instruments musicals acostumem a pensar en un piano, una guitarra, una flauta, etc., és a dir, en objectes construïts amb l'objectiu de tocar música, però el cert és que moltes coses es poden convertir en instruments musicals. De fet, qualsevol objecte pot ser un instrument musical si compleix dues condicions:

- que sigui capaç d'**emetre vibracions**, és a dir, de produir so.
- que tingui un **sistema ressonant** que amplifiqui el so.

Els instruments musicals

Segons l'element que produeix el so, els instruments es classifiquen en cinc grups:



cordòfons

cordes



membranòfons

membranes



idiòfons

cos de
l'instrument



aeròfons

columna
d'aire



electròfons

element
elèctric

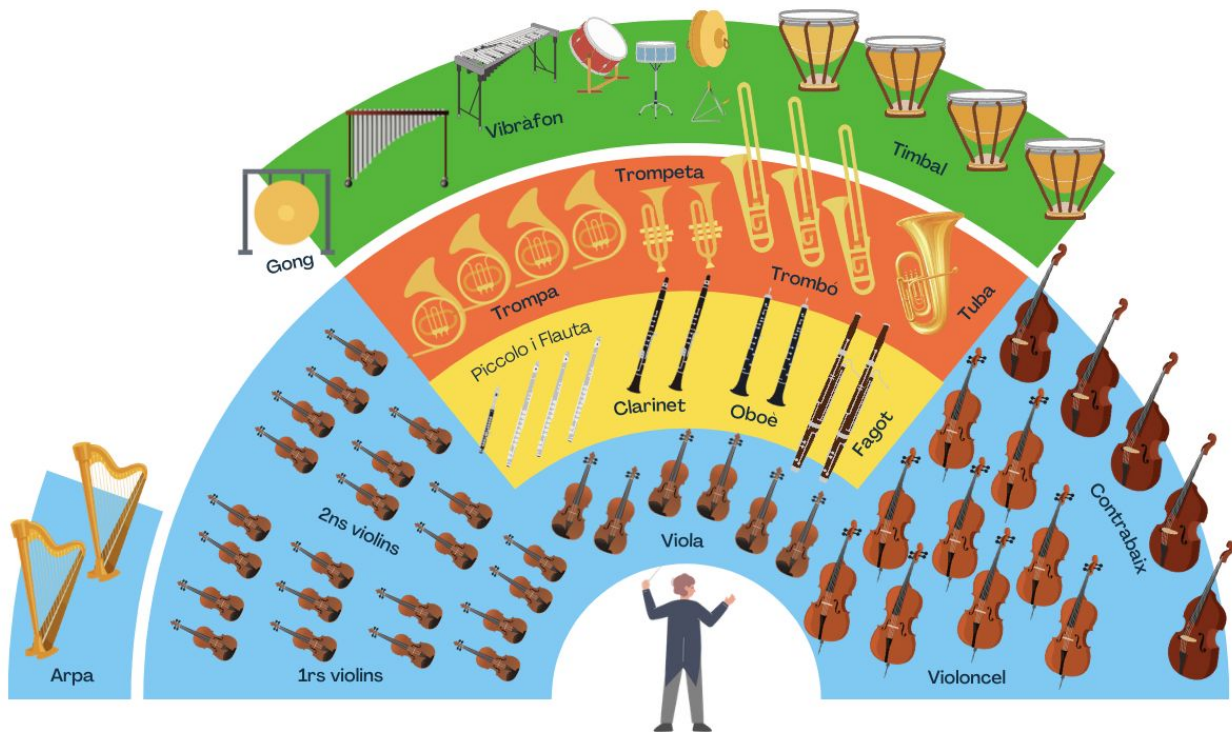
*Teniu l'esquema d'instruments al flipbook que hem fet a la llibreta

Coneix l'orquestra

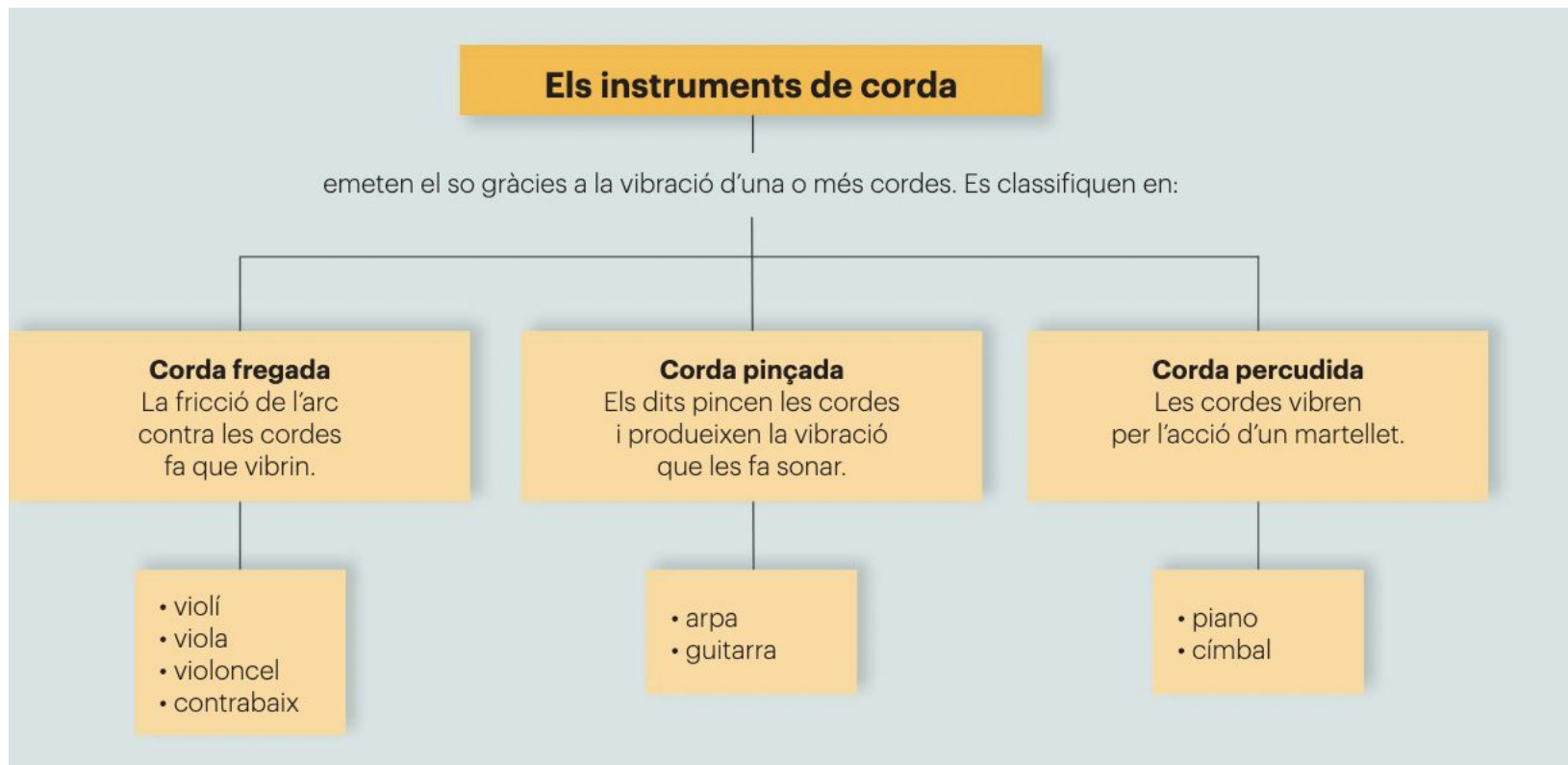
Una guia de les seccions d'una orquestra simfònica

Llegenda

-  Corda
-  Vent metall
-  Vent fusta
-  Percussió



Els instruments de corda o cordòfons



3.1 Corda fregada

Els instruments de corda fregada es toquen fent vibrar les cordes mitjançant la fricció d'un arquet. Aquesta tècnica permet sostenir un so molt temps. Dins d'aquest grup hi trobem el violí, la viola, el violoncel i el contrabaix.



violí



viola



violoncel



contrabaix



3.2 Corda pinçada

Pinçar una corda significa estirar-la i deixar-la anar, la qual cosa fa que vibri. Les cordes es poden pinçar amb els dits o amb una pua. Els instruments més representatius d'aquest grup són:



guitarra



arpa

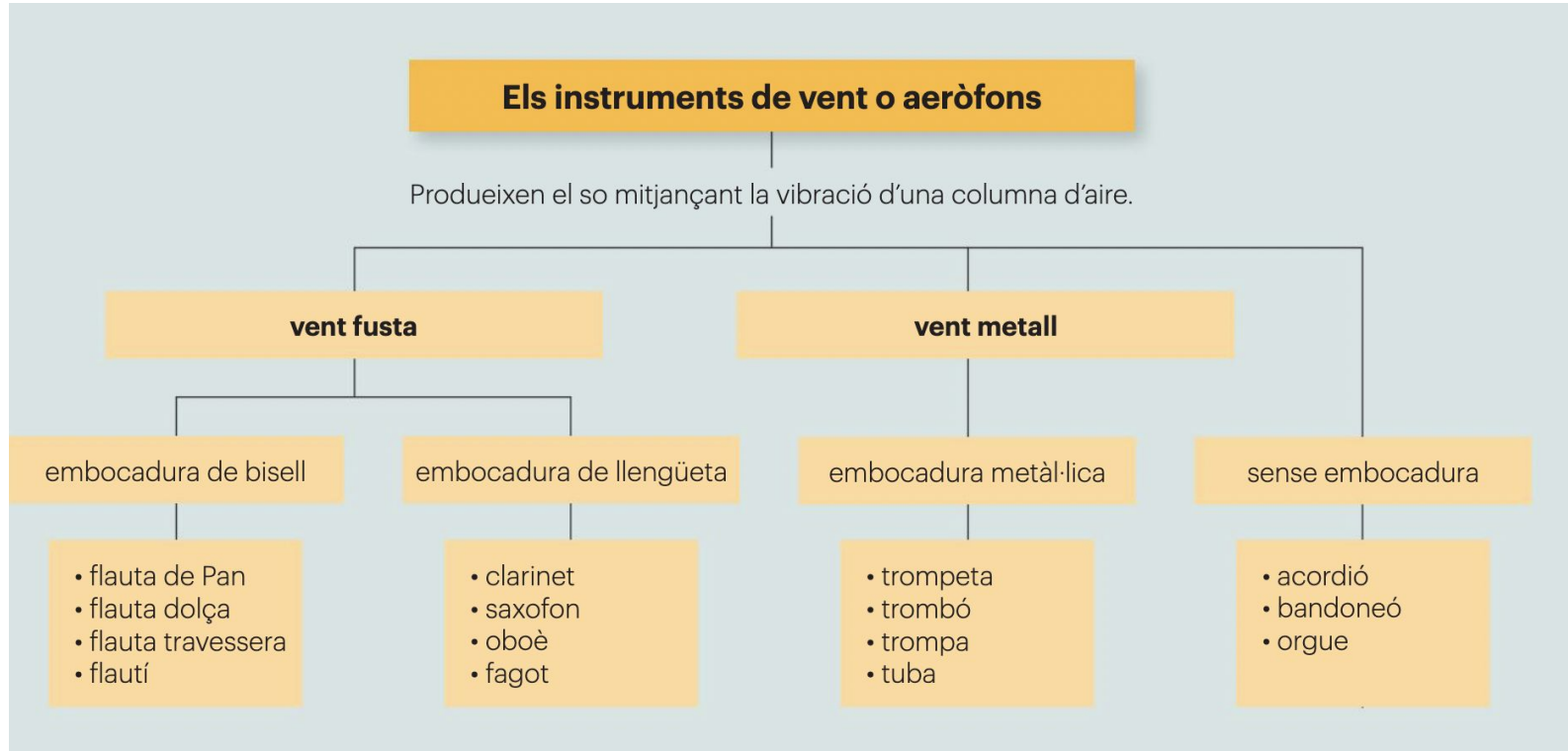


3.3 Corda percudida

Els instruments de corda percudida es toquen copejant-ne les cordes, ja sigui amb alguna mena de martellets impulsats directament per l'interpret o per un mecanisme intern de l'instrument mateix. Dos instruments d'aquesta categoria són:



Els instruments de vent o aeròfons



3.1 Vent fusta

Embocadura de bisell

L'**embocadura** és la part d'un instrument de vent que està en contacte amb els llavis del músic, i el **bisell** és una aresta de l'instrument per on bufa l'instrumentista. Quan la columna d'aire impacta contra el bisell, aquest comença a vibrar dins de l'instrument i produeix el so. Alguns instruments de bisell són els següents:

La **flauta travessera** té un sistema de claus que permet tapar fàcilment els forats del tub i, en alguns casos, accedir a forats que estarien massa lluny per als dits.

El **flautí** és semblant a la flauta travessera però més petit. Permet tocar notes més agudes.



3.1 Vent fusta

Embocadura de llengüeta simple o doble

La **llengüeta** és una petita làmina de canya que els instruments d'aquest grup tenen unida a l'embocadura. L'embocadura de llengüeta, que també podem anomenar embocadura de canya, pot ser simple o doble.

El **clarinet** té un tub cilíndric de fusta o de plàstic. Pot produir un so molt suau.



El **saxofon**, també anomenat saxo, té un tub cònic i està fet de metall. És un dels instruments característics del jazz.



Vent fusta

Embocadura de llengüeta simple o doble

La **llengüeta** és una petita làmina de canya que els instruments d'aquest grup tenen unida a l'embocadura. L'embocadura de llengüeta, que també podem anomenar embocadura de canya, pot ser simple o doble.

L'oboè i el **corn anglès**, de so càlid i melancòlic, es diferencien en la forma recta o corbada de l'embocadura.



El **fagot** i el contrafagot són els representants de la canya doble en el registre greu.



3.2 Instruments de vent metall

Els instruments de vent metall són els instruments en què el so es produeix per la vibració dels llavis del músic sobre una embocadura metàl·lica.

Els instruments d'aquest grup tenen l'embocadura en forma d'embut. L'instrumentista insufla l'aire, pressiona i fa vibrar els llavis semitancats dins de l'embocadura.

A diferència dels aeròfons de bisell i de llengüeta, l'instrumentista no emet les diferents notes tapant forats del tub sinó modificant-ne la longitud a través d'un sistema de vàlvules o pistons, que habiliten o deshabiliten una part del tub, o un sistema de vares, que introdueixen un tub dins de l'altre. També poden canviar les notes mitjançant la pressió dels llavis a l'embocadura.

La **trompeta** consisteix en un tub enrotllat amb tres pistons que permeten utilitzar-lo en tota la seva longitud o només en part. A vegades s'hi acobla una sordina per obtenir-ne un so més fosc.



El **trombó** té un sistema de vares per allargar la longitud del tub. En fer lliscar la vara es pot produir també un efecte de «lliscament» del so anomenat *glissando*



La **trompa** consisteix en un tub enrotllat i tres vàlvules. Pot produir sons suaus i també durs, que a més es poden modificar introduint una mà dins el pavelló.



La **tuba** és l'instrument més gran d'aquest grup i per això s'encarrega del registre més greu. Pot tenir diferents mides i formes.



3.3 Instruments de vent sense embocadura

Encara que no tenen embocadura, aquests instruments també pertanyen al grup dels aeròfons. L'aire s'hi introdueix de manera mecànica amb una manxa o amb un sistema de ventiladors. Els més representatius són:

L'**acordiò** pot ser de botons o de teclat, segons la configuració del tauler situat a la dreta. L'instrumentista acciona la manxa en obrir i tancar els braços.



El **bandoneó** té manxa com l'acordiò, però és més petit i de forma rectangular. Emet un peculiar so melancòlic i és un dels instruments característics del tango.



L'**orgue** consta d'una consola amb diversos teclats de mà i un teclat de peus, i una col·lecció de tubs de diferents mides. Pot produir molts sons diferents, anomenats registres, que s'accionen mitjançant palanques o botons.



Els instruments electròfons

Els instruments electròfons

Fan servir elements electrònics i/o elèctrics per modificar sons existents o crear sons a partir de senyals elèctrics. Es classifiquen en:

Electroacústics: fan servir algun element electrònic per modificar el so d'un instrument acústic.

Elèctrics: generen i controlen el so mitjançant circuits elèctrics.

Electrònics: utilitzen l'electricitat per modificar un senyal creat elèctricament.

3.1 Electroacústics

Els instruments electroacústics fan servir algun tipus d'element electrònic per afectar el so produït per un instrument acústic. Són instruments acústics modificats electrònicament. L'ona sonora es transforma en senyal elèctric gràcies a un micròfon o a un dispositiu transductor.



pastilla de contacte
en un violí



guitarra
electroacústica

3.2 Elèctrics

Aquests instruments generen el so i el controlen mitjançant circuits elèctrics, en els quals el corrent flueix lliurement. Alguns tenen cordes de metall que, quan vibren, converteixen aquestes oscil·lacions en senyals elèctrics.



guitarra elèctrica



baix elèctric



violí elèctric

3.3 Electrònics

Aquest grup d'instruments electròfons utilitzen l'electricitat per modificar un senyal creat elèctricament. Alguns instruments d'aquest grup s'han mantingut tal com van ser inventats, mentre que d'altres no han deixat d'evolucionar. Entre els més destacats trobem:

- l'**orgue electrònic**, que té un joc de teclats de mans i peus inspirat en l'orgue tradicional i crea impulsos elèctrics amb electroimants. N'hi ha de moltes classes, i cada marca té el seu so característic.
- el **sintetitzador**, que és capaç de crear pràcticament qualsevol tipus de so de manera totalment artificial o partint de sons reals d'altres instruments. Encara que es pot utilitzar amb controladors de corda, de vent o des d'un ordinador, el més habitual és fer-ho des d'un teclat.
- les **ones Martenot**, un instrument que consta de dos generadors de freqüències, un control d'intensitat, un teclat i una anella que permet fer «lliscar» el so.



orgue electrònic



sintetitzador



ones Martenot

Els instruments de percussió

